

***Een heel leven* - Robert Seethaler**

Liesbeth van Nes

Vertalersgeluktournee 2016

De kaft van de Nederlandse uitgave van Robert Seethalers roman vind ik veel mooier dan de Duitse. Daarop zie je een enigszins gebogen man, met de rugzak om, onderweg.

Kijk dan eens naar de Nederlandse uitgave: Een sneeuwbol, die geschud kan worden. Dan raken de bergen met sneeuw bedekt. En in het midden, als een rode kerstbal, het schuitje van een kabelbaan. Behalve liefde betekent dat rood ook dreiging. Met de kabelbaan brengt firma Bittermann & Zonen de vooruitgang in het dal: de elektriciteit, maar ook de toeristen. Het leven in het dorp zal voorgoed veranderen. Robert Seethaler heeft me verteld dat dit het vonkje was waaruit zijn roman ontstond: het gevoel je geborgen te weten in de stilte en de rust van de bergen, maar tegelijk de dreiging voelen van de witte sneeuwmuuren, de besneeuwde dennen, wanneer je ertussen liep. Seethaler is een stadskind, hij groeide op in Wenen, maar ging vaak de bergen in.

Ook Andreas Egger, de hoofdpersoon, is een stadskind. Als hij een jaar of vier is, sterft zijn moeder, en wordt hij op paard en wagen geladen om te worden afgeleverd in een bergdorp. Daar neemt boer Kranzstocker 'dat hoerenjong', dat hij het liefst naar de duivel zou wensen, in ontvangst, omdat Egger een beursje met geld om zijn nek heeft hangen. Maar Egger leidt in het gezin van Kranzstocker niet het leven van een kind, maar van een werkkraacht. En als hij iets verkeerd doet, en Kranzstocker ziet overal iets verkeerd in, wacht hem de twijg. Die wordt in water geweekt, om hem lekker soepel te maken, en als het zover is, moet Egger mee naar buiten komen, zijn broek afstropen en over de *Ochsenstange* gaan hangen voor een pak slaag.

Zeventig jaar later, als voor Egger het verleden een beetje door elkaar gaat lopen, al de jaren bij Bittermann & Zonen ineenschrompelen tot een enkel seizoen, heeft hij het gevoel dat hij zijn halve leven over die Ochsenstange heeft gehangen. Dan ruik je als vertaler lont. Wat is precies een Ochsenstange? In het woordenboek niet te vinden, op internet ook niet. Mijn eerste idee was 'ossenjuk'. Seethaler is geen Knausgård, hij vermeldt vrijwel geen details. Wat had Kranzstocker voor boerderij? Hield hij koeien, was het een landbouwbedrijf met akkers die geploegd moesten worden? Liep Egger achter een span ossen?

Als je op 'ossenjuk' googelt, krijg je talloze afbeeldingen. Als er ossen in het span lopen, zijn het meestal Aziatische afbeeldingen. In het westen hebben ossenjukken andere functies gekregen, zoals deze ceremoniële:

Maar deze ossenjukken konden het niet zijn. Egger moet mee naar buiten komen voor zijn pak slaag, en een ossenjuk hangt in de stal, of anders in iets als een tuigkamertje.

U zult zeggen: waarom vraag je het Seethaler niet? Dat doe je als vertaler niet zo snel, zeker niet bij een auteur die je niet kent, van wie je het eerste boek vertaalt. Misschien heeft de man geen zin om constant mailtjes van een vertaler te beantwoorden, en voor hetzelfde geld denkt hij: wat is dat voor vertaler, dat ze zo'n eenvoudig woord niet kent? Het is belangrijk om te onthouden dat er tijdens het vertalen een heleboel vragen opborrelen die zichzelf gaandeweg weer oplossen. Een voorbeeld daarvan is het petroleumzakje. Egger is tijdens de Tweede Wereldoorlog krijgsgevangen genomen en schrijft vanuit de Russische steppe een brief aan zijn vrouw Marie. Hij weet heel goed dat ze dood is, maar schrijft haar toch. Zo slecht is het niet in Rusland eigenlijk, het enige is de kou. 'Als ik maar één enkel petroleumzakje had, waar ik er toen zoveel van had, zou het al goed zijn.' Wat is een petroleumzakje? Werd petroleum toen in zakken verkocht, zoals wijn in Bijbelse tijden?

Maar het antwoord dient zich vanzelf aan als je voor de tweede of de derde keer het boek doorwerkt. Egger heeft Marie gevraagd of ze zijn vrouw wilde worden. Maar hij kon dat niet zomaar vragen. Hij vond dat hij zijn liefde net zo groot moest uitdrukken als hij die voelde. Na een paar maanden piekeren verzong hij met hulp van een collega de juiste methode. Hij liet zijn collega's 'Voor jou, Marie' in letters van vuur op de bergen schrijven, terwijl hij met haar van de invallende avond genoot. Die collega's hadden de letters op de berg geschreven met behulp van zakjes spaanders op regelmatige afstanden van elkaar, en om die snel en vrijwel tegelijk te laten ontbranden, waren de spaanders gedrenkt in petroleum. Dat was de oplossing van de petroleumzakjes.

Maar de Ochsenstange moest ik toch aan Seethaler vragen. Hij reageerde heel behulpzaam en schreef dat het gewoon een stang was waar ossen aan vast werden gebonden op het erf. Zo eenvoudig kan het zijn. De ossenstang. En dan is het mooi meegenomen dat het woord 'ossenstang' in het Nederlands net zomin bestaat als 'Ochsenstange' in het Duits.

Egger kreeg dus veel slaag van Kranzstocker. Als hij al geen eenzellig mens was, dan werd hij dat wel. Je mond houden, dan val je niet op. Buitenstaander blijven. Hij spreekt bijna nooit iemand aan. Wanneer hij eenmaal volwassen is, betreft hij een hutje buiten het dorp. Dat is de reden dat Marie sterft. De lawine rolt rakelings langs het dorp, maar treft wel Eggers hut. De bergen hebben gegeven, de bergen hebben genomen. Dat hijzelf niet wordt getroffen is louter en alleen te danken aan het feit dat onrust hem die nacht uit bed drijft, dat hij de deur uitgaat, zoals zo vaak. Hij zal altijd op zichzelf blijven, en hij heeft er ook geen hartzeer om. Dit is de oude Egger, in Seethalers woorden:

Vanaf het moment dat een paar skiërs de oude Egger op een koude winterochtend spiernaakt uit zijn hut zagen komen, en hij blootsvoets door de sneeuw rondstapte om een fles bier terug te vinden die hij de vorige avond buiten had gelegd om koud te worden, beschouwden sommige mensen in het dorp hem definitief als volkomen gestoord. Dat deed hem niets. Hij wist wel dat zijn warrigheid toenam, maar gestoord was hij niet. Bovendien hechtte hij in die tijd nauwelijks nog enige waarde aan de mening van anderen, en omdat de fles na enig zoeken inderdaad weer opdook (en wel precies naast de dakgoot, waar ze die nacht door de vorst kapot was gesprongen zodat hij het bier als een waterijsje kon oplikken) smaakte Egger tenminste die dag de zwijgende voldoening dat wat hij deed en dacht wel degelijk klopte.

Een oude eenzellige man, die zich niets aantrekt van de rest van het dorp. Een eenvoudige man, die wel kan lezen en schrijven, maar die de brief aan zijn vrouw schrijft met hanenpoten. Seethaler beschrijft hem in lange zinnen:

Vanaf het moment dat een paar skiërs de oude Egger op een koude winterochtend spiernaakt uit zijn hut zagen komen, en hij blootsvoets door de sneeuw rondstapte om een fles bier terug te vinden die hij de vorige avond buiten had gelegd om koud te worden, beschouwden sommige mensen in het dorp hem definitief als volkomen gestoord.

Dat deed hem niets.

Hij wist wel dat zijn warrigheid toenam, maar gestoord was hij niet.

Bovendien hechte hij in die tijd nauwelijks nog enige waarde aan de mening van anderen, en omdat de fles na enig zoeken inderdaad weer opdook (en wel precies naast de dakgoot, waar ze die nacht door de vorst kapot was gesprongen zodat hij het bier als een waterijsje kon oplukken) smaakte Egger tenminste die dag de zwijgende voldoening dat wat hij deed en dacht wel degelijk klopte.

Twee lange zinnen en twee korte ertussen, als afwisseling. Lange zinnen zijn niet moeilijk te vertalen, ze bieden de vertaler ruimte. Een boek van louter korte zinnen vertalen is een heidense klus. Maar lange zinnen hebben wel een bepaalde sfeer. Probeer maar eens een ruzie in lange zinnen te beschrijven. Dat lukt je niet. Lange zinnen lenen zich voor overpeinzingen, voor mijmeringen, voor terugkijken, voor berusting. Andreas Egger heeft het leven uiteindelijk geaccepteerd. Dat blijkt uit die lange zinnen.

Natuurlijk heeft Egger ook momenten dat het vanbinnen bij hem brandt. Na Maries dood houdt hij zich verre van vrouwen. Hij begrijpt ze niet. Zelfs Marie had hij nooit helemaal begrepen. Als de emoties toch in hem oplaaien, stormt hij de deur uit en beent hij door de bergen, tot ze hem zijn gemoedsrust teruggeven. De bergen hebben genomen, de bergen hebben gegeven.

Wat was nu het probleem van die lange zinnen? Seethaler schrijft ze zo, dat ze mee ademen met Eggers ademhaling, met zijn voetstappen, met zijn manier van met de dingen afrekenen. Egger is een eenvoudig man, met elke stap wordt iets omschreven, lost zich iets op. Het werkelijke probleem was dat ik die lange zinnen zo moest vertalen dat elk onderdeel afgerond was, dat niets vooruit- of terugwees, maar dat alles met elke stap van Egger een kleine conclusie was.

En als je het zo bekijkt is die Duitse cover ook wel heel toepasselijk: een enigszins gebogen man met een rugzak, die door het leven beent.